

УДК 338.24.

Лисак В.Ю.,
к.е.н., старший викладач кафедри
економіки підприємства
Камянець-Подільський національний
університет ім. Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. На нинішньому етапі в країнах з розвинутою економікою спостерігається перехід до постіндустріальної стадії розвитку. Вона характеризується впровадженням інноваційних технологій, які спираються на інформаційну складову, і це неможливо без залучення креативного потенціалу людського капіталу. В умовах науково-технічного прогресу та швидкої зміни знань, необхідно по-іншому сприймати роль людини в процесі виробництва: з однієї сторони, вона виступає творцем нових технологій, а з іншої, – їх контролером.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічні засади щодо формування поняття інновації закладені в наукових працях зарубіжних і вітчизняних вчених: В. Александрової, Ю. Бажала, А. Гриньова, В. Гриньової, С. Ілляшенка, Т. Лепейко, Н. Маренкова, Ю. Морозова, А. Пилипенка, А. Поручника, В. Семиноженка та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт та поглядів науковців, які присвячені особливостям формування поняття «інновація», існують невизначеності у понятійному апараті, тому є необхідність подальшого більш глибокого його вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та вивчення проблем формування поняття інновації та дослідження думок різних авторів щодо даного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить досвід зарубіжних країн, найбільших успіхів в економічному розвитку досягають ті підприємства, де створені сприятливі умови для реалізації творчих здібностей працівників та впроваджуються передові інноваційні технології.

Сьогодні спостерігається надзвичайна швидкість соціальних змін, багато з яких мають радикальний характер, впливають на усі сфери суспільного та індивідуального життя, збагачують їх новими формами людського досвіду, стають однією з соціокультурних передумов розвитку суспільної практики [1, с. 7].

Аналіз літературних джерел дозволяє стверджувати, що поняття «інновація» вперше з'явилося в наукових розвідках культурологів ще у ХІХ ст. і означало проникнення деяких елементів однієї культури в іншу.

Пізніше в 30-их роках ХХ ст. Й. Шумпетер вже використовував поняття «інновація», розуміючи під цим зміни з метою впровадження і використання споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості [2, с. 62].

Сьогодні існує понад сто визначень поняття «інновація», але для наших розробок важливі саме соціальні інновації, наукові основи та розвиток яких були закладені в 60-х роках ХХ ст. в працях зарубіжних економіста П. Друкера [3] та соціолога М. Янга [4].

Аналіз наукових джерел показав, що існує два основних підходи щодо визначення сутності інновацій, це динамічний та статичний. Динамічний підхід розглядає інновацію як зміну, або як процес.

Для більш глибокого розуміння даного поняття, на нашу думку, необхідно вивчити його етимологію. Innovation (англ.) – утворено з двох слів – латинського «новація» (новизна) й англійського префікса «ін», що означає «в», «введення». Тому, у перекладі з англійського «інновація» означає: введення нового, відновлення.

Отже, інновація як нововведення, пов'язане з науково-технічним прогресом, який передбачає відновлення основних фондів та технологій, удосконалення управління діяльністю підприємства. Інновація є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості та кількості продукції, появи нових товарів й послуг [5, с.19].

Пітер Ф. Друкер визначав інновацію в якості особливого інструменту підприємців й засобу, за допомогою якого вони використовують зміни для здійснення нового виду бізнесу або послуг [6]. Розвиваючи концепцію інновації Й. Шумпетера, він наголошував на необхідності практичної реалізації нового товару та визначення ролі підприємця у підвищенні ефективного розвитку виробництва.

За Ю. Яковцем, «інновація – це якісні зміни у виробництві, котрі можуть стосуватися як техніки і технології, так й форм організації виробництва та управління» [7, с.95].

Погляд на інновацію як на засіб підвищення конкурентоспроможності підприємства спостерігається у праці Л.Л. Антонока, А.М. Поручника, В.С. Савчука «Інновації: теорія, механізм

розробки та комерціалізації», де автори дають наступне трактування даного поняття: «Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, котра вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності як на внутрішньому, так й на зовнішньому ринках» [8, с.14].

Також існує ряд науковців, які трактують інновацію як процес, серед них, зокрема, такі: О. Лапко, досліджуючи інноваційну діяльність у системі державного регулювання розглядає інновації як «комплексний процес, що передбачає створення, розробку, доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технічного або якогось іншого рішення (новації), що задовольняє певну потребу» [9, с. 28].

Розглядаючи роль інновацій на регіональному рівні, І.М. Буднікевич та І.М. Школа зазначають, що «інновації – комплексний процес, спрямований на створення, розроблення та доведення наукової чи будь-якої іншої нової ідеї до стадії комерційного використання та поширення в економіці» [10, с. 29].

В.Г. Мединський пропонує розглядати «інновації як суспільний, технічний, економічний процес, що зумовлює створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень» [11, с. 53].

Існує також чимало прибічників статичного підходу, які розглядають інновації як результат. Аналіз досліджень свідчить про те, що серед науковців та управлінців практиків більш поширеним є визначення інновацій як кінцевого результату інноваційної діяльності.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» зустрічаємо таке трактування даного поняття: «Новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [12].

С.Д. Іл'єнкова зазначає, «що інновації – кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, який впроваджений на ринку, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг (Положення Фраскати ОЕСР)» [13, с. 16].

Л.М. Гохберг пропонує власне визначення: «Інновації – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого процесу, що використовується в практичній діяльності чи в новому підході до соціальних послуг» [14].

У Концепції науково-технологічного і інноваційного розвитку України, «інновації – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого продукту або технологічного процесу, який реалізується на ринку і використовується в практичній діяльності» [15].

А.П. Гречан акцентує увагу на тому, що «інновації є кінцевим результатом інноваційної діяльності, виступає у вигляді нового або удосконаленого продукту, що реалізується на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, який використовується у практичній діяльності з метою досягнення економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту» [16, с. 6].

Інновацію необхідно відрізнити від винаходу й не змішувати їх ще й тому, що винахід може виступати тільки в якості ідеї або прототипу нового продукту чи нового технологічного процесу та він не перетворюватиметься у інновацію, поки не пройде процесу комерціалізації. Як свідчить практика, більшість винаходів ніколи не стають інноваціями.

Існують принципові розбіжності між новаціями та інноваціями. Під нововведенням розуміють практичне застосування інновації. Як відмічалося, «інновація» означає «введення новацій», а термін «новація» походить від латинського «novatio», що означає «оновлення», тобто процес. Тому, під новацією розуміють новий порядок, новий процес, новий метод, нову продукцію або технологію. Але найбільш вдалим є формулювання новацій, надане Р.А. Фатхутдіновим [17, с.45], який зазначив, що «новація – це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності, який супроводжується підвищенням її ефективності».

Як справедливо відмітив Ф. Янсен, «інновації – це одночасно прояв двох світів, а саме, світу техніки і світу бізнесу. Тільки тоді, коли до нововведень підключається бізнес, вони стають інноваціями» [18, с. 4].

Відомо, що значна частка наукових досліджень щодо розроблення та впровадження інновацій в системі управління належить західним фахівцям. Відповідно, розподіляється і набутий досвід у цій галузі. Для України край важливо акумулювати та адаптувати зарубіжний досвід у цій сфері, врахувати допущені помилки та застереження передових країн світу. Перехід від планової економіки до ринкових умов господарювання гостро поставив питання інноваційного оновлення в системі управління підприємствами.

Як свідчить досвід, на вітчизняних підприємствах існує чимало невирішених проблем ефективного використання інновацій та їх впровадження, що супроводжується втратою ним конкурентоспроможності не тільки на міжнародному, але й на місцевому рівнях.

Проблема впровадження інновацій полягає в тому, що вони мають обмежені масштаби, – як правило, це відбувається на локальному рівні переважно в рамках окремого підприємства. Однак, на регіональному та національному рівні використання інновацій не набуло системного характеру.

На нашу думку, одним із найдієвіших способів поширення інновацій в сфері виробництва виступає застосування web-технологій, оскільки саме вони дають можливість швидкого вивчення передового зарубіжного досвіду. При цьому від підприємства вимагається мінімум затрат для отримання, вивчення та його використання в сучасних умовах.

Значний інтерес викликає питання, якою мірою інновації впроваджуються на вітчизняних підприємствах. Як свідчить досвід, впровадження інновацій відбувається переважно на спільних підприємствах, де домінує іноземний капітал, і разом з інвестиціями проникають інновації не тільки в сферу виробництва, але й управління. До того ж, отримали поширення не тільки окремі складові, але й в цілому модель управління європейського типу.

Висновки з даного дослідження. Проведені дослідження показали, що автори по-різному підходять до розуміння та трактування поняття інновації і на даний час немає єдиного та однозначного підходу щодо трактування даної категорії. Стан справ на українських підприємствах вимагає впровадження інноваційних технологій, що забезпечили б перехід від застарілої структури управління до більш дієвих систем управління, які функціонують за кордоном.

Як свідчить досвід, саме по собі визнання необхідності впровадження інновацій не супроводжується їх автоматичною реалізацією. Навіть поява великих і значущих інновацій не завжди призводила до якісних змін у роботі підприємства. Тому керівникам підприємств необхідно більш прискіпливо підходити до вибору інновацій в сфері управління.

Література

1. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.
2. J.A. Schumpeter. Théorie de l'Evolution Economique, Recherches sur le Profil, le Crédit, l'Intérêt et le Cycle de la Conjoncture. Librairie Dalloz. / J.A Schumpeter. – Paris, 1935. – 82 p.
3. Друкер Питер Ф. Эффективный управляющий / П.Ф. Друкер. – М. : Book Chamt Internation, 2004. – 268 с.
4. Michl Yang. Innovation and research in education. / Y. Michl. – London: Routledge and Kegan Paul, 1965. – 184 p.
5. Економіка й організація інноваційної діяльності : Підручник (третє видання) / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
6. Друкер П.Ф. Бизнес и инновации : пер. с англ. / П.Ф. Друкер. – М. : ООО “И. Д. Вильямс”, 2007. – 432 с.
7. Яковец Ю. Ускорение научно-технического прогресса: теория и экономический механизм / Яковец Ю. – М. : Экономика, 1988. – 335 с.
8. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
9. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : монографія / Лапко О. – К. : Ін-т економ. прогнозування НАН України, 1999. – 254 с.
10. Буднікевич І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні / Буднікевич І.М., Школа І.М. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 200 с.
11. Медынский В.Г. Инновационный менеджмент / Медынский В.Г. – М. : Инфра-М, 2002. – 232 с.
12. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. № 40-1V // Голос України. – 2002. – 9 серпня. – С. 10.
13. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / С.Д. Ильенкова – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
14. Статистика науки и инноваций. Краткий терминологический словарь; под ред. Л.М. Гохберга. – М. : ЦИСН, 1996. – 183 с.
15. Концепція науково-технологічного і інноваційного розвитку України на період до 2010 року / Постанова Верховної Ради України № 916-ХІУ від 13.07.1999 р. – С. 51.
16. Гречан А.П. Методологічні основи розвитку легкої промисловості на інноваційних засадах: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.07.01 / А.П. Гречан. – Донецьк: Ін-т екон. промисловості НАНУ, 2006. – 34 с.
17. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент : учебник / Фатхутдинов Р.А. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 400 с.
18. Янсен Ф. Эпоха инноваций : пер. с англ. / Ф. Янсен. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 308 с.